

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

«МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ»

Виконав: студент 2 курсу, групи Geo1-M23
Спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Чепурний Радіон Андрійович

Керівник: Лісовський А.С., к. г.н.,
старший викладач
Рецензент: Придеткевич С.С., к. г.н.,
старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ВИЧЕННІ ПРЕДМЕТУ ГЕОГРАФІЯ У 8 КЛАСІ.....	8
1.1.Визначення та класифікація міграційних процесів.....	8
1.2. Теоретичні підходи до вивчення міграції.....	10
1.3. Методичні основи дослідження міграційних процесів при вивченні предмету географія у 8 класі	11
1.4. Методи вивчення міграційних процесів у навчальному процесі	13
1.5. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ 2022 РОКУ.....	17
2.1. Масштаби та географія внутрішньої міграції в Україні.....	17
2.2. Зовнішня міграція: країни призначення та динаміка переміщення.....	19
2.3. Гуманітарні та демографічні наслідки міграцій.....	33
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	24
3.1. Вплив міграції на економіку України.....	25
3.2. Міграція та ринок праці: виклики та можливості.....	38
3.3. Соціальні аспекти адаптації мігрантів.....	40
РОЗДІЛ 4. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	45
4.1. Оцінка поточних тенденцій міграційних процесів.....	45
4.2. Можливі сценарії міграції після завершення війни.....	47
4.3. Політика повернення біженців та їх інтеграції в постконфліктний період.....	51
4.4. Роль міжнародних партнерів у стабілізації міграційних потоків.....	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	64

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП – валовий внутрішній продукт;

ВНЗ – вищі навчальні заклади;

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я;

ВПО – внутрішньо переміщені особи;

ГІС – геоінформаційна система;

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку;

ЄС – Європейський союз;

МВФ – Міжнародний валютний фонд;

МКЧХ – Міжнародний комітет Червоного Хреста;

МОМ – Міжнародна організація з міграції;

ООН – організація Об'єднаних Націй;

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад;

ТНК – транснаціональні корпорації;

УВКБООН – управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

ВСТУП

Міграційний процес, який відбувся в Україні після повномасштабного вторгнення у 2022 році, став важливим соціально-економічним та демографічним явищем, що потребує ретельного наукового аналізу. Це найбільша міграційна криза в Європі з часів Другої світової війни, яка торкнулася мільйонів українців. Вимушені переміщення населення роблять значний вплив на демографічну структуру, економічний розвиток і соціальну стабільність країни.

Сучасний міграційний потік включає в себе як внутрішню міграцію пов'язану з переселенням в безпечні райони, так і зовнішню міграцію, при якій громадяни України шукають притулку за кордоном. Масштаби цих процесів створюють значне навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючого регіону і створюють нові завдання для державної політики.

Поглиблений аналіз міграційних процесів, зокрема вивчення територіальних та соціально-економічних аспектів міграцій, сприятиме розробці стратегій, спрямованих на зменшення негативних наслідків.

В умовах затяжної війни Україна стикається з демографічними проблемами, такими як скорочення чисельності населення, старіння нації і втрата трудового потенціалу. Крім того, нерівномірний розподіл населення по регіонах ускладнює сталий розвиток країн.

Актуальність даної теми обумовлена необхідністю розробки заходів щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб на приймаючій території, стимулювання повернення біженців з-закордону і створення умов для стабільного відновлення постраждалих районів.

Вивчення міграційного процесу також сприяє міжнародному розумінню гуманітарної кризи в Україні та допомагає залучати ресурси для підтримки населення.

Аналіз поточних тенденцій і результатів міграції дозволить розробити довгострокову стратегію демографічної політики, яка забезпечить сталий

розвиток України після війни. Вивчення зовнішніх та внутрішніх міграцій в Україні має велике значення з наукової та практичної точок зору.

Мета дослідження є систематичний аналіз міграційних процесів в Україні після повномасштабного вторгнення, визначення їх сучасного стану, основних тенденцій, причин та наслідків, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення державної політики у сфері міграції з урахуванням викликів і перспектив відновлення країни.

Для досягнення даної мети необхідно було вирішити наступні **основні завдання**:

- дослідити теоретико-методологічні основи міграційних процесів;
- визначити основні фактори, які впливають на міграційні процеси, зокрема в умовах війни;
- проаналізувати масштаби та динаміку внутрішньої міграції в Україні після 2022 року.
- описати географічні особливості зовнішньої міграції українців у 2022–2024 роках.
- охарактеризувати вплив міграції на демографічну ситуацію в Україні;
- оцінити роль міжнародної допомоги у вирішенні гуманітарних викликів, пов'язаних із міграцією;
- розробити прогноз можливого повернення мігрантів до України;
- проаналізувати перспективи інтеграції українських біженців у приймаючих країнах.

Об'єктом дослідження є: є міграційні процеси, що виникли в Україні після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Предметом дослідження є сучасний стан, особливості, тенденції та наслідки міграційних процесів в Україні, що виникли у результаті повномасштабного вторгнення, а також механізми регулювання цих процесів на національному та міжнародному рівнях.

Методи дослідження. Для аналізу міграційних процесів в Україні після 2022 року використовується комплекс методів, які забезпечують багатосторонній підхід до вивчення цього явища. Основу дослідження складають загальнонаукові методи, зокрема аналіз і синтез, що дозволяють систематизувати інформацію про міграційні потоки, їх причини та наслідки. Географічні методи включають картографічний аналіз, який дозволяє візуалізувати напрямки міграційних потоків та просторовий аналіз для вивчення територіальної організації населення. Статистичні методи забезпечують аналіз чисельності мігрантів, їхніх соціально-демографічних характеристик, а також впливу міграції на ринок праці та економіку. Для дослідження адаптації мігрантів у нових регіонах застосовуються соціологічні методи, такі як анкетування та опитування.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження міграційних процесів в Україні після повномасштабного вторгнення мають важливе практичне значення для вдосконалення державної міграційної політики. Вони сприятимуть розробці ефективних заходів щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у приймаючих регіонах, покращення їх соціального та економічного становища. Зібрані дані про масштаби, напрямки та наслідки міграцій можуть бути використані для створення прогнозів демографічного розвитку окремих регіонів та країни в цілому. Отримані висновки допоможуть органам місцевого самоврядування оптимізувати розподіл ресурсів та розробити стратегії для відновлення постраждалих територій. Окремі положення дослідження можуть бути застосовані у сфері освіти для підготовки спеціалістів із міграційних питань.

Апробація результатів дослідження. Під час студентської науково-практичної конференції з географії на загальний огляд було представлено статтю на тему: «Міграційні процеси в Україні після повномасштабного вторгнення».

Публікації. До друку було подано «Міграційні процеси в Україні після повномасштабного вторгнення».

Структура і обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Нараховує 63 сторінки машинописного тексту, список літератури складається з 72 найменувань.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теоретичних основ міграції встановлено, що переміщення населення відбувається під впливом економічних, соціальних, демографічних, політичних та безпекових чинників. Військові конфлікти найбільше активізують як внутрішню, так і зовнішню міграцію.

Виявлено, що на міграційні процеси під час військових дій впливають: загроза життю, руйнування інфраструктури, втрата житла та економічна нестабільність. Вагомим додатковим фактором є можливість отримання гуманітарної допомоги та тимчасового захисту за кордоном.

Внутрішня міграція в Україні досягла масштабів, які ніколи не відбувалися за період незалежності. Більшість внутрішньо переміщених осіб переїхали в західні і центральні області держави. Динаміка переміщень стабілізувалася після першої хвилі, проте інтеграція ВПО на нових територіях залишається складним завданням.

Основними напрямками зовнішньої міграції після повномасштабного вторгнення стали країни Європи, передусім Польща, Німеччина, Велика Британія, Чехія, Румунія, а також США і Канада. Значну роль у виборі країни відіграють географічна близькість, спрощений правовий статус і можливість отримати соціальну підтримку.

Міграційні процеси спричинили демографічну кризу в Україні, зокрема через зменшення чисельності населення, виїзд молодих людей та робочого класу. Особливе навантаження припадає на регіони, що приймають ВПО, а також на сфери соціальної підтримки.

Міжнародна допомога відіграла ключову роль у наданні тимчасового житла, харчування, медичної допомоги та фінансової підтримки постраждалим від війни. Значний внесок зробили організації ЄС, ООН, Червоного Хреста.

Можна спрогнозувати, що повернення переміщених осіб до України залежить від термінів закінчення війни, безпекових умов, економічного розвитку та наявності житлової інфраструктури. Ймовірно, що значна

частина українців залишиться за кордоном через інтеграцію у приймаючих країнах.

Інтеграція біженців у країнах перебування є складним процесом, що залежить від підтримки урядів, наявності мовних курсів, працевлаштування та визнання кваліфікацій. Програми підтримки сприяють адаптації, однак бар'єри залишаються значними.

Управління міграцією потребує інтеграції економічних, соціальних, демографічних і правових аспектів. Доцільно розробити єдину базу даних мігрантів, регулярно аналізувати міграційні тенденції і потреби. Створити довгострокові стратегії з урахуванням демографічних змін і потреб ринку праці. Координувати дії між різними міністерствами та органами влади, що відповідають за соціальну політику, економічний розвиток, охорону здоров'я та освіти.

Необхідно створити умови для легальної праці мігрантів, спростити процедуру працевлаштування та інтеграції на ринку праці. Розробити програму соціального захисту, які враховують потреби різних категорій мігрантів. Удосконалити нормативно-правову базу для регулювання внутрішньої та зовнішньої міграції.

Для повернення трудових мігрантів запровадити економічні стимули, такі як податкові пільги, грантові програми для бізнесу, фінансову підтримку для відкриття власної справи. Інвестувати у створення робочих місць у регіонах, що приймають ВПО, розвивати інфраструктуру та індустріальні парків.

Міграційні процеси, викликані повномасштабним вторгненням, мають багатоплановий характер і суттєво впливають на демографію, економіку та соціальні системи України. Для пом'якшення наслідків міграції потрібен комплексний підхід, який включає підтримку постраждалих громадян, стимулювання повернення мігрантів, відновлення зруйнованої інфраструктури та посилення міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва, Г. О. Міграційні процеси в Україні: динаміка та особливості. *Наукові записки НаУКМА*. – 2023.
2. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. Посібник. Кол. авт. Дніпропетровськ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. 326 с.
3. Актуальні виклики міграційної політики України. *Аналітичний звіт Інституту демографії НАН України*. – 2022.
4. Алексеєнко, А. М. Війна та міграція: вплив на демографію. *Демографічні дослідження*. – 2023.
5. Бабенко, С. В. Зовнішня міграція українців у ХХІ столітті. – Київ: Либідь, 2023.
6. Біженці з України в країнах ЄС: статистика та прогнози. *Звіт Європейської комісії*. – 2023.
7. Богачова, О. О. Географічні аспекти міграційних процесів в Україні. – Харків: Видавництво ХНУ, 2022.
8. Буряк, В. І. Соціально-економічний вплив міграції на Україну. – Одеса: Наука, 2023.
9. Велика депопуляція: виклики для України. *Аналітичний звіт Демографічного інституту України*. – 2022.
10. Внутрішньо переміщені особи: аналіз становища. *UNHCR Ukraine Report*. – 2023.
11. Вплив війни на соціальні процеси в Україні. *Збірник матеріалів міжнародної конференції*. – Київ, 2023.
12. Географія міграції українців: нові тренди. *Науковий вісник ОНУ*. – 2023.
13. Глобальні виклики і українська міграція. *Міжнародний аналітичний центр міграційних досліджень*. – 2023.
14. Головаха, Є. І. Соціальні наслідки зовнішньої міграції. – Київ: Інститут соціології НАНУ, 2022.

15. Голота Н. П., Михайлов Р. І., Машталір, М. О. Вплив цифровізації на міграційні процеси: правові аспекти. *Академічні візії*. 2023. № 17.
16. Гончаренко, Л. О. Біженці та тимчасово переміщені особи: законодавчі аспекти. – Львів: Право, 2023.
17. Державна служба статистики України. Міграція населення: офіційна статистика 2022–2023 рр. – Київ, 2023.
18. Демографічні зміни в Україні: виклики після війни. *Звіт ООН*. – 2023.
19. Державна міграційна служба України. Звіт про роботу у 2022 році. – Київ, 2023.
20. Дженкінс, Д. Українська криза: міжнародний аспект міграції. – Лондон: Routledge, 2023.
21. Європейський Союз. Політика щодо біженців з України. – Брюссель, 2023.
22. Забужко, О. М. Українські мігранти у світовій спільноті. – Київ: Основи, 2023.
23. Закордонна міграція: статистика та тенденції. *Державна прикордонна служба України*. – 2023.
24. Звіт Міжнародної організації з міграції. Гуманітарна криза в Україні: 2022–2023 рр. – Київ, 2023.
25. Зовнішня міграція: вплив на економіку України. *Аналітичний огляд Національного банку України*. – 2023.
26. Інтеграція українських біженців у ЄС. *Дослідження Європейської ради з питань біженців*. – 2023.
27. Кабінет Міністрів України. Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2023–2027 роки. – Київ, 2023.
28. Карпачова, Н. І. Соціальний захист мігрантів: проблеми і рішення. – Львів: Світ, 2023.
29. Колесник, Ю. А. Вплив війни на міграційні процеси. – Київ: Академія, 2022.
30. Конвенція про статус біженців. – ООН, 1951.

31. Кравченко, В. О. Міграційна політика України в умовах війни. *Наукові записки НаУКМА*. – 2023.
32. Критерії повернення українських мігрантів. *Аналітичний центр «Нова Україна»*. – 2023.
33. Кудин С. І., Федик М. В., Фурман Д. Г. Управління людським капіталом в умовах пандемічної нестабільності. *Наукові перспективи*. 2022. № 4(22). С. 194–207.
34. Литвин, М. В. Тенденції міграції населення в Україні. – Київ: Либідь, 2023.
35. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ, 2018. 472 с.
36. Масштаби внутрішньої міграції в Україні: оцінка та виклики. *Інститут демографії НАНУ*. – 2023.
37. Мельниченко О., Удовиченко Н. Трудова міграція: сутність і засоби реалізації державної політики. *Administration*. 2017. № 1(56).
38. Міграція в умовах глобальних криз. *Звіт ОЕСР*. – 2023.
39. Міграційна криза в Україні: виклики для уряду. *Аналітичний звіт Мінсоцполітики*. – 2022.
40. Міжнародна організація з міграції. Річний звіт про міграцію 2022–2023. – Київ, 2023.
41. Міграційні процеси: порівняльний аналіз України та Польщі. *Науковий журнал «Соціологія»*. – 2023.
42. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання : монографія. Львів : ДУ «Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Доліш. НАН України», 2019. 263 с
43. Національний банк України. Вплив війни на ринок праці. – Київ, 2023.
44. Нові міграційні хвилі в Україні. *Міжнародна аналітична платформа*. – 2023.
45. Оцінка демографічних втрат в Україні. *Звіт Інституту демографії*. – 2023.

46. Перспективи реінтеграції мігрантів після війни. *Дослідження Мінреінтеграції*. – 2023.
47. Подра О., Петришин Н. Міграційні процеси в Україні: обсяги, причини та наслідки. *Economic Analysis*. 2021. Volume 31. No. 3.
48. Попик О. Екологічно-економічні аспекти міграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36.
49. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127–139.
50. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4(102). С. 61–64.
51. Стародубов О. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. *Українська правда*. 2022.
52. Томашук І., Болтовська Л. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40.
53. Українознавчий аспект соціокультурного освоєння українцями “Дикого поля” в VІV – XVІІІ ст. *Наукові записки. Серія: ІСТОРИЧНІ НАУКИ*. 2014. № 20. С. 154–162.
54. Швець М., Задаля Д. Поняття та види суб'єктів міграційних процесів. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей ІІІ Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022.*
55. Щербанюк О. В. Міграційні процеси та подолання кордонів: діапазони переміщення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Т. 2 № 73.
56. Docquier F., Ozden C., Peri G. The wage effects of immigration and emigration. *OECD Elsa Seminar Series*. 2010.
57. Long-term migration. An official website of the European Union.

58. Martin S. Forced migration, the refugee regime and the responsibility to protect. *Global responsibility to protect*. 2010. Vol. 2, no. 1. P. 38–59.
59. Drotbohm H. Deportation: an overview. *The encyclopedia of global human migration*, edited by Immanuel Ness. 2013.
60. Ferrie J. P., Hatton T. J. Two centuries of international migration. *SSRN electronic journal*. 2014.
61. McKeown A. Global migration and regionalization, 1840-1940. UC Santa Cruz Mapping Global Inequalities. 2007.
62. Xu D. The effects of immigration restriction laws on immigrant segregation in the early twentieth century U.S. *Journal of Comparative Economics*. 2020. Vol. 48, no. 2. P. 422–447.
63. Zubiashvili T. Globalization and migration processes. *MIRDEC-4th, International Academic Conference on Social Science, Multidisciplinary and Globalization Studies*. 2017. P. 29–35.
64. Rapoport H. Migration and globalization: what's in it for developing countries?. *International Journal of Manpower*. 2016. Vol. 37, no. 7. P. 1209–1226.
65. Grieveson R., Landesmann M., Mara I. Future migration flows to the EU: adapting policy to the new reality in a managed and sustainable way. Wien, 2021. 24 p.
66. Malta Declaration by the members of the European Council on the external aspects of migration: addressing the Central Mediterranean route. European Council.
67. Migration flows in the central Mediterranean route. European Council.
68. Migration flows in the Eastern Mediterranean route. European Council.
69. Migration flows in the Western Mediterranean and Western African routes. European Council
70. How the EU manages migration flows. European Council.
71. Short-term migration. An official website of the European Union.
72. Seasonal migrant workers. OECD Glossary of statistical terms.